

Ab ovo – czyli od początku

Pytania o początek Wszechświata od zawsze intrygowały ludzkość. Dzięki rozwojowi nauki, zarówno w zakresie rozważań teoretycznych, jak i potwierdzających ich hipotezy wyników badań eksperymentalnych, a w szczególności wielkiemu wkładowi zmarłego niedawno sławnego fizyka Stephena Hawkinga, za początek Wszechświata przyjmuje się obecnie model Wielkiego Wybuchu. W modelu tym Wszechświat (czyli przestrzeń, czas, materia, energia i oddziaływania) powstał ok. 13,8 miliarda lat temu z nieskończonej gęstej i gorącej osłoniowości lub „z niczego” – w wyniku tunelowania grawitacyjnego. Nie wiemy jednak jeszcze, co było przedtem, ani co nastąpi w przyszłości. Czy Wszechświat powstał raz i będzie rozszerzał się w nieskończoność? Czy Wszechświat jest zamknięty, co oznacza, że po narodzinach w Wielkim Wybuchu i początkowej ekspansji (rozszerzaniu się), zwolni, a następnie na powrót zacznie się kurczyć? A może Wielki Wybuch jest zjawiskiem powtarzalnym w czasie i zdarzył się już wiele razy (teoria Wszechświata pulsującego)? Uczeni nie ustają w podejmowaniu intelektualnego wysiłku w celu znalezienia odpowiedzi na te pytania.

A jak kiedyś wyobrażano sobie powstanie Wszechświata? Oprócz obrazu znanego z Biblii, w którym świat został stworzony przez Boga, w wielu kulturach u zarania Wszechświata pojawia się jajko. *Z chaosu wyłoniło się olbrzymie jajo, z którego wykuł się świat* – to jedno z najstarszych i najbardziej pierwotnych wyobrażeń. Jajko jako początek pojawia się także w mitach basenu Morza Śródziemnego – z jaja powstała Ziemia, a ze skorupy – Niebo. W fińskim przekazie *Kalevala* u początków dziejów pojawia się Ilmatar – córka światła i powietrza oraz kaczką. Kaczka składa sześć jaj złotych i jedno żelazne, ale jaja potracone przez córę światła wpadają do wody. Jajka tłuką się, ale nie znikają w otchłani – z ich skorup powstają ziemia i nieboskłon, z żółtka – Słońce, a z białka srebrny Księżyc¹. Podobnie w kulturze dalekiej Japonii – najwcześniejsza koncepcja powstania świata, znajdująca się w japońskiej kronice *Kyūjiki (Zapis Najdawniejszych Spraw)* głosi, że na początku istniała pramateria, która była dość niewyraźna i przypominała jajko, a w jej wnętrzu znajdowały się zarodki wszechrzeczy². Z kolei w kulturze Chin na początku był chaos zamknięty w gigantycznym jaju na okres 18 tysięcy lat wraz z mieszkającym i rosnącym w nim Pangu – stwórcą świata.

Obdarzone niezwykłą energią drobiny cząsteczek materii krążyły w nieładzie. Kiedy Pangu osiągnął wiek męski, niczym pisklę otworzył jajo, a ponieważ miał postać człowieka, dokonał tego za pomocą dłuta i topora, przy okazji wypuszczając w przestrzeń otaczającą go materię. Chociaż ściany jego więzienia się rozsypały, pozostał jeszcze filar łączący Niebo z Ziemią i utrudniający wyprostowanie się dalej rosnącemu Pangu. Po kolejnych 18 tysiącach lat „materia ruchliwa, czysta, jasna, ciepła i dobra uleciała w górę tworząc Niebo – *yang* (męski czynnik). Natomiast cząstki oziębiające, nieforemne, ciemne i zimne opadły na dół przybierając kształt Ziemi – *yin* (żeński czynnik). Dzięki temu narodziły się dwie przeciwstawne, a zarazem uzupełniające się siły, które są przyczyną powstawania i zmiany wszystkich rzeczy”³.

¹ Na podstawie *Kalevala* (w tłum. Jana Brzechwy); źródło: www.babelmatrix.org/works/fi/Kalevala/Kalevala/pl/4829-Kalevala.

² <http://japonia-online.pl/article/409>.

³ <https://www.salon24.pl/u/wenfangsibao/448516,mitologia-chin-stworzenie-swiate>.

W językach europejskich przyjęło się łacińskie wyrażenie *ab ovo* oznaczające „od początku”, które jednak nie jest związane z początkiem Wszechświata. W pełnej formie brzmi ono *ab ovo usque ad mala*⁴ i oznacza dosłownie „od jajka do jabłka”, co ma być odniesieniem do zwyczajów biesiadowania w starożytnym Rzymie, gdzie główny posiłek zwykle rozpoczynano od spożycia jajek, a kończono na jabłkach lub innych owocach.

Jajko jest symbolem początku życia. Umieszczano je w grobowcach rzymskich i egipskich jako znak nadziei powrotu do życia. W kulturze chrześcijańskiej pojawia się w okresie Wielkanocy jako symbol odradzającego się życia i zmartwychwstania Chrystusa. Stąd w trakcie Wielkanocy ozdabianie jajek⁵ i zwyczaj dzielenia się jajkiem podczas śniadania wielkanocnego. Stara rosyjska tradycja nakazywała obdarowywanie się jajami przy różnych okazjach – z niej wywodzą się słynne jaja Fabergé powstałe jako drogocenny prezent wielkanocny w pracowni złotniczej jubilera Petera Carla Fabergé na zamówienie carów Aleksandra III Romanowa i Mikołaja II.

Jajko ma zatem oprócz walorów smakowych i funkcji kulinarnych, wielorakie funkcje kulturowe, religijne i kosmologiczne. Może również służyć do tradycyjnych zabaw (jak *walatka* – zabawa wielkanocna stukania się jajkami trzymanymi w dłoni), a także do... demonstracji różnych zjawisk fizycznych. Zapraszamy do zabawy!

DS

---

⁴ Horacy, *Satyry*, Księga I, Satyra 3, wers 6.

⁵ Zwyczaj znany już także w starożytnej Asyrii, Egipcie, Persji, Rzymie i Chinach.